

ambition att genom en filosofisk förutsättningsanalys påvisa Guds verklighet. I det levda religiösa livets sammanhang blir religiösa formuleringar meningsfulla. Cullberg uppfattar inte den kristna trons formuleringar som teorier om eller avbildningar av verkligheten, utan som formuleringar uppstagna ur ett gemensamt trosliv. Cullberg uppfattar de kristet-religiösa formuleringarna som bottnande i omdömet «du är min Gud». Detta är det religiösa ur-omdömet. Det har karaktären av en trosbekännelse snarare än av ett teoretiskt omdöme.

I avhandlingen analyseras vissa religionsfilosofiska centrala begrepp hos Cullberg, nämligen religiös uppenbarelse, religiös kunskap och religiös sanning.

Den religiösa uppenbarelsen, kunskapen och sanningen visar sig konsekvent sammanhånga med den personliga gudsrelationen inom ramen för kyrkans sociala sammanhang. Cullberg förankrar även teologin i religiös praxis. Det religiösa livet med gudsrelationen i centrum är den primära källa ur vilken en gemensam trosreflexion och en vetenskaplig teologi sekundärt kan träda fram. Cullbergs ambition är att något av det ursprungliga gudsmötets omedelbarhet och friskhet skall återfinnas ännu i den vetenskapliga teologin. Teologin skall i möjligaste mån lämna ett åskådarperspektiv och inta ett deltagarperspektiv. Här blir emellertid teologins vetenskaplighet svår att upprätthålla.

IN MEMORIAM

Gustaf Wingren in memoriam

Gustaf Wingren var en av de i samhället, kulturen och kyrkorna mest kända svenska teologerna under 1900-talets andra hälft. Vid sidan av bland andra Nathan Söderblom, Einar Billing, Anders Nygren och Gustaf Aulén kommer han att nämnas som ett av det förra seklets stora teologiska namn.

Wingren föddes 1910 och växte upp i Valdemarsvik, vars miljö formade honom och de problem han upplevde och tänkte över. Han kunde senare i Lund ofta uppleva att det var i Valdemarsvik och inte vid akademien som det verkliga livet levdes. Likväl förblev han i Lund och vid akademien hela sitt liv, trots lockande kallelser från andra håll. I *Mina fem universitet*, 1991, har han berättat om sitt liv och sin teologiska utveckling.

I Lund kom han som student i kontakt med lunda-teologin och Lutherforskning. Hans ovanligt väl-skrivna avhandling, *Luthers lära om kallelsen*, 1942, senare översatt till flera språk, behandlade Luthers nyskapande lära om det vanliga mänskliga arbetet. 1947 följde en bok om teologin hos Wingrens andre inspiratör, Irenaeus. Båda dessa böcker skrevs enligt dåtida vetenskapliga ideal, en immanent systematisk metod, men de innehöll teologiskt sprängstoff, som senare skulle brisera i konflikten med Wingrens lärare Anders Nygren.

Wingren menade att teologin i kristen kontext skulle syssla inte bara med det specifikt kristna utan också med allt som förenade det mänskliga livet, «skapelsen», med evangeliet. Ett sådant program fann han inte i lundateologin. 1947 vikarierade han i Basel för Karl Barth och tog intryck av dennes kerygmatiske teologi men fann motsvarande typ av brist på anknytning mellan det mänskliga och det kristna i denna som hos Nygren.

1949 kom så *Predikan*, «den enda av mina skrifter som röjer en gnista av begåvning hos författaren» enligt Wingren själv. Det var en formidabel bok, som stred mot all dåtida god svensk teologisk konvention och höll på att kosta honom den efter Nygren ledigblivna professorsstol han trots allt fick och sedan uppehöll i 25 år. Som professor i vad som kallades teologisk etik gjorde han sin stora livsinsats.

Den teologiska kritik som legat dold i Wingrens tidigare böcker kom snart till öppen polemik mot Nygrens teologi, särskilt i *Teologiens metodfråga*, 1954. Han låg därefter i en för en utomstående ovanligt repetitiv polemik med Nygren. Det var hårda debatter mellan dem i Lund; man kan läsa deras inlägg i *Svensk Teologisk Kvartalskrift* från 1956. Nygren kunde med sin filosofiska skärpa visa på metodiska svagheter hos Wingren och denne ville visa på teologiska brister hos Nygren. Trots deras

olikheter hade de utifrån sett mycket gemensamt, vilket Wingren återkom till på sin ålderdom.

Snart utvecklade Wingren sin samlade systematiska teologi och etik i de två centrala böckerna *Skapelsen och lagen*, 1958, samt *Evangeliet och kyrkan*, 1960. Efter några år kommer en bok om den tredje inspiratören, Einar Billing. I *Öppenhet och egenart*, 1979, visas tydligt beroendet av den fjärde inspiratören, K. E. Lögstrup, med vilken Wingren samarbetade under lång tid och vars metod och innehåll han framhöll som föredömliga.

Wingren skrev och medverkade i ett stort antal skrifter. I läroboken *Etik och kristen tro*, 1971, samlade han författare som han uppskattade. 1972 kommer *Växling och kontinuitet*, vars titel anger ett genomgående försök i Wingrens teologi: att hitta något som dels är en bestående kärna, dels en nödvändig växling i utläggningen av kärnan. Skriften *Luther frigiven*, 1970, har en titel som signalerar vad som kanske låg Wingren allra närmast, att tolka Luthers teologi för samtiden.

Med konsekvens hävdade Wingren genom det stora författarskapet — en bibliografi fram till 1995 upptar 752 titlar — sina grundläggande teser om skapelsen, lagen och evangeliet, om sambandet mellan det allmänmänskliga och det specifikt kristna. Han framställs ofta som s.k. skapelseteolog, men vad han sökte var ett inre samband mellan den kristna trons olika delar; att förstå läran om skapelsen och skapelens destruktion vara bara en nödvändig bakgrund till att förstå vad evangelium är.

Wingren hade många fronter i sin teologi. En var riktad mot pietistisk etik, en annan mot luthersk ortodoxi, en mot politiserad och utslätad folkkyrklighet och en mot högkyrklighetens ämbetssyn. En alltmer profilerad front gällde svensk teologi. I *Tolken som tiger*, 1981, är tesen att teologin inte gör vad den borde göra, nämligen tolka vad kristen tro och etik betyder. Hans framställning fick givetvis hårda genmälen.

Wingren menade att «teologin» — och då avsåg han närmast en teologi i kristen kontext — inte bara skall vara rent idéhistorisk eller rent analytisk. Det är nämligen också möjligt och t o m liggande i uppdraget som anställd teolog att undersöka och framställa vad kristen tro och etik innebär till skillnad från annat i samtiden som avviker från detta. Uppgiften löses inte genom något profeterande utan genom mödosamt arbete med framför allt fyra källor: bibelteologi, utläggningshistoria, filosofi, vilket betyder en tolkning av vad mänskligt liv innebär, samt den samtidsaktuella analysen av kulturen, samhället och kyrkan.

Teologen skall arbeta med dessa fyra källor och dra slutsatser från dem till en integrerad helhetsbild av vad kristen tro och etik innebär. Den enkelhet och sak-

liga tyngd som ofta finns i hans texter är ett resultat av genom träget studium och eget tänkande vunnen klarhet och profil. Någon annan väg gives icke. Wingren själv arbetar med alla källorna och när därigenom bitvis fram till det som många idag efterlyser, en integration av centrala teologiska discipliner, en helhetsbild, så att det blir ett teologiskt system av det, precis som Nygren på sitt sätt gjorde. Wingrens teologi är en av de sista som ger en sådan helhetsbild. Denna arbetsmetod, och inte den han argumenterar för i boken *Predikan*, är den som Wingren själv arbetar med och som enligt min mening är den intressanta att utveckla.

Här finns naturligtvis analytiskt sett flera kritiska punkter och anspråken är stora: hur kan man säga något hållbart om respektive källa, hur välja ut och tolka material och inte minst: hur dra slutsatser och avvåga mellan t ex bibelmaterialet och nutida värderingar? Sådana frågor har Wingren inte sysslat med i teorin, metodiskt sett är det ofta bara ansatser.

Wingren var en internationellt erkänd forskare och teolog och har haft stor betydelse i svensk teologi. Många har tagit bestående intryck av honom. Det har redan kommit avhandlingar om hans teologi, och fler är på väg.

Hans föreläsningar var suveräna, engagerade och språkliga konststycken. Han om någon kunde hålla publiken på helspänn i 45 minuter. Hans stora begåvning, hans språkliga och teologiska förmåga, hans tydlighet i de teologiska fronterna gjorde att många studenter och doktorander drogs till honom. Men det fanns givetvis också de som tog avstånd från hans teologi och stöttes bort av de skarpt polemiska inslagen.

De som kom honom nära såg inte bara en stridbar teolog. När den teologiska krutröken väl lagt sig anade man något annat och större, en sårbar och känslig och efter uppskattning sökande människa, så som det ofta är hos kreativa och begåvade personer. Han hade en inre skörhet som inte alla upptäckte, och tron i dess lutherska form gav honom den förankring han behövde. Han var en romantiker, opraktisk, en stor språkbehandlare, en enorm historieberättare, fotbollsentusiast och mycket annat.

När han 1995 fyllde 85 år anordnade hans gamla fakultet, den av honom ibland kritiserade Teologiska fakulteten i Lund, ett symposium, då han omslötts av värme och tacksamhet av gamla och nya studenter. I en bok från detta tillfälle, *Tolkning och konfrontation*, 1996, finns minnesbilder, skrivna av hans elever. Själv reste han sig mot slutet av dagen och höll ett tacktal och sa, att det våras för teologin. Kanske kommer han själv att bidra till detta, när nya generationer av läsare upptäcker och inspireras av de friska källflödena i hans författarskap.

Göran Bexell